

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ

ANTROPOLOGIE

Kontrolovaná konzumace drog: strategie a taktiky konzumentů ve střetu
systému normativity a transgresivního jednání.

Bakalářská diplomová práce

Obor studia: Kulturní antropologie

Autor: Kateřina Šrámková

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Mildnerová, Ph.D.

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma *Kontrolovaná konzumace drog: strategie a taktiky konzumentů ve střetu systému normativity a transgresivního jednání* vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 28. března 2019

Podpis .....

„Člověk, který se dlouho oddával opiu nebo hašiši, a který ač oslaben svým otrockým návykem, přece našel potřebnou sílu, aby se ho zbavil, mi připadá jako uprchlý vězeň. Budí ve mně větší obdiv než člověk opatrný, který nikdy neklesl, protože se vždy pečlivě vyhýbal pokušení.“ (Baudelaire, 1999, s. 34)

Poděkování:

Na prvním místě bych ráda poděkovala Mgr. Kateřině Mildnerové, Ph.D. za odborné vedení práce a cenné rady, které mi pomohly tuto práci zkompletovat, také mým participantům, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout. Mé poděkování patří taktéž Heleně Horákové, Bc. Nicole Raúl a Bc. et. Bc. Kateřině Klocové.

Anotace

Jméno a příjmení:	Kateřina Šrámková
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Kulturní antropologie – Religionistika
Obor obhajoby práce:	Kulturní antropologie
Vedoucí práce:	Mgr. Kateřina Mildnerová Ph.D.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Kontrolovaná konzumace drog: strategie a taktiky konzumentů ve střetu systému normativity a transgresivního jednání.
Anotace práce:	Tato bakalářská práce rozpracovává interpretaci vlivu užívání drog na sociální život konzumentů a jejich vztahu k sociálnímu prostředí, ve kterém využívají účinky drog kontrolovanou formou. Stěžejním bodem je přestoupení hranic akceptovaného a přehodnocení vykonstruovaných hranic proti kritice tradičních socio-kulturních regulativů, indikujících kriminální, či deviantní jednání pod vlivem drog.
Klíčová slova:	Masky, Transgrese, Drogy, Hranice, Kontrolovaná konzumace, Sociální strategie, Taktiky, Systém
Title of Thesis:	Controlled drug use: consumers' strategies and tactics in a clash of the system normativity and transgressive action.
Annotation:	This bachelor thesis elaborates on the interpretation of the influence of drug use on the social life of consumers and their relation to the social environment in which they use the effects of drugs in controlled form. The overriding point is the crossing between the accepted borders and the re-evaluation of artificial borders against the criticism of traditional socio-cultural regulations that indicate criminal or deviant behavior under the influence of drugs.
Keywords:	Masks, Transgression, Drugs, Boundaries, Controlled drug use, Social strategy, Tactics, System

Názvy příloh vázaných v práci:	–
Počet literatury a zdrojů:	19
Rozsah práce:	67 779 znaků

Obsah

Úvod.....	9
1. METODOLOGIE.....	11
1.1. VOLBA METODY VÝZKUMU	11
1.2. CÍL VÝZKUMU.....	12
1.3. VÝZKUMNÉ OTÁZKY	12
1.4. VÝBĚR PARTICIPANTŮ	13
1.5. POSTOJE K PARTICIPANTŮM.....	13
1.6. BIOGRAFICKÝ DESIGN.....	14
1.7. SPECIFIKACE VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	16
1.8. SPECIFIKACE VÝZKUMNÉ LOKALITY	16
1.9. REFLEXE A ETIKA VÝZKUMU	16
1.10. LIMITY VÝZKUMU	17
2. TEORIE.....	18
2.1. IDEÁLNÍ TYPY UŽIVATELŮ	19
2.2. DROGA, POSTOJE A OKOLÍ.....	20
2.3. „SOCIÁLNÍ STIGMA“	20
2.4. TRANSGRESE A NORMATIVITA	21
2.5. HABITUS	21
2.6. „SPOLEČENSKÉ MASKY“	23
2.7. „OTHERING“	25
2.8. SOCIÁLNÍ AKTÉRSTVÍ.....	26
3. EMPIRICKÁ ČÁST.....	27
3.1. KAUZISTIKA.....	27
3.2. INTERPRETACE PŘÍPADŮ	39
3.3. NÁZOR NA DROGOVOU PREVENCI.....	39
3.4. VLIV UŽÍVÁNÍ DROG NA SOCIÁLNÍ OKOLÍ	41
3.5. KRIZOVÉ MOMENTY	43
3.6. FORMA VYUŽÍVÁNÍ ÚČINKŮ DROG	45

3.7. SOCIÁLNÍ STRATEGIE.....	46
4. ZÁVĚR.....	48
Bibliografie	50
Internetové zdroje	51
Rozhovory.....	51

Úvod

Už od útlého dětství jsem se dostávala do kontaktu s pojmy jako drogy, závislosti, agresivita, strach a dvojí životy. Prvotně mě před tuto problematiku postavila primární prevence na základní škole, kterou bezpochyby prošla většina z nás. Byla jsem znechucená, vystrašená a bála jsem se, že dopadnu jako „Ti lidé na obrázku“. Postupem času jsem se ale začala dívat kolem a kladla jsem si otázky, proč ti lidé nejsou okamžitě závislí a neskončí tak, jako ukazovali na přednášce. Kladla jsem si otázku, jak drogy působí celkově na organismus, a jaké strategie tito lidé vyvíjí, aby byli co nejméně viditelní v naší společnosti. Byla jsem zvědavá, a proto jsem se ptala dál, postupně jsem začala pracovat s drogově závislými, s HIV pozitivními. „Ty lidi z obrázku“ jsem nacházela mezi přáteli, náhodnými známými, ale také mezi svými kolegy v práci.

V současné době drogy neviditelně pronikají do naší společnosti a našly si úzké skulinky, které vedou do vyšších a nižších vrstev společnosti, kde hrají významnou roli „pomocníka“ ve smyslu „druhého já“, který nabízí introspektivní pohled do sebe sama, jak hojně uvádí participant v mém výzkumu.

Internet a televizní zpravodajství jsou jedním z mnoha médií, která v současné době představují nejčastější šířitele témat o drogách a drogově závislých, avšak víceméně informují pouze o těch nejvážnějších případech. Tyto „odstrašující“ případy pak utvrzují jedince ve společnosti o deviaci drogově závislých jedinců. Touto stereotypizací a neznalostí komplexnosti problematiky se nastavují transparentní hranice utváření normativního myšlení většinové společnosti.

Velká část, především bulvární média, nastavuje pouze jednotnou masku deviatec drogově závislých, avšak některá televizní zpravodajství jako například Česká televize se snaží vytvořit pestrý vějíř informací z různorodých podložených zdrojů, aby diváky nasýtila věrohodnou informační maticí, díky které jsou jedinci schopni vytvořit si reálný kritický náhled na různorodou problematiku.

K realizaci svého výzkumu a sepsání této problematiky do podoby bakalářské práce mě vedla snaha rozbít stereotypy a předsudky většinové společnosti o drogově závislých osobách. Primárně mě zajímá, co je příčinou tohoto „stádovitého“ typu chování a smýšlení, a jaké strategie vytváří drogově závislí uživatelé, aby v moderní společnosti „přežili“ i se svou jinakostí.

Cílem mého výzkumu je odhalení principů motivace participantů, způsobů jejich jednání ve společnosti a následné vytváření sociálních strategií na základě žité zkušenosti kontrolovaného konzumenta drog, který je vystaven kritice ze strany obecně přijímaných sociálních norem.

Bakalářská práce je strukturována do jednotlivých kapitol a podkapitol. Tyto kapitoly jsou děleny na úvod, metodologii, teorii, empirii, kazuistiku a závěr. V první polovině mé bakalářské práce čtenář nalezne popis metodologie práce a základní teoretická východiska, ze kterých jsem vycházela při rozpracovávání jednotlivých případů. V druhé polovině se nachází rozpracované jednotlivé případy s úryvky rozhovorů jednotlivých případů, díky kterým budou patrné výsledky mého bádání.

1. METODOLOGIE

1.1. VOLBA METODY VÝZKUMU

Na základě pilotního výzkumu a zúčastněného pozorování jsem zjistila, že původně zvolená metodologie formou případové studie, která je výhodným postupem při zkoumání specifických komplexních sociálních jevů, není dostačující pro tuto bakalářskou práci. Pro původní tvorbu dat bylo využito technik polostrukturovaného rozhovoru a zúčastněného pozorování a taktéž analýzy sociálních sítí s okrajovým zaměřením na strukturu tzv. egocentrických sociálních sítí mezi jednotlivými případy. Po kritické reflexi prvotní fáze výzkumu spojené s problémy se vstupem do terénu a tvorbou dat jsem se rozhodla dosavadní situaci znovu přehodnotit a po konzultaci s vedoucí práce najít pro tuto bakalářskou práci vhodnější řešení.

Hlavní příčinou změny metodologie bylo, že jsem byla neustále nucena přeformovat data tak, aby odpovídala formátu případové studie, což považuji za začátečnickou chybu scholastického pohledu na věc. Jak už zmínil Bourdieu v souboru knižního vydání *Teorie jednání*: *„Ukázalo se mi tím, že když se scholastický pohled, spočívající ve způsobu myšlení, které pozastavuje praktickou nutnost a rozehrává nástroje myšlení, jdoucí proti logice praxe, jako je například teorie hry, teorie pravděpodobnosti apod., když se tento scholastický pohled zaměří bez kritické reflexe na jednání, které je plodem vidění ze zcela jiného, může svůj předmět čistě a prostě destruovat nebo vytvářet čiré umělosti,“* (1998, s. 156). Proto jsem se rozhodla pro velký zásah a změnila metodologický design z případové studie, kterou jsem do té doby považovala za nosnou, na biografický design.

1.2. CÍL VÝZKUMU

Cílem výzkumu je odhalit strategie participantů, jejich sociální interakce a způsoby jednání v pracovních a rodinných vztazích na základě jeho žité zkušenosti kontrolovaného konzumenta drog. Zajímá mě, jak oni sami interpretují vliv užívání drog na svůj sociální život a ve vztahu k sociálnímu prostředí, ve kterém užíváním drog přestupují hranice akceptovaného. Předpokladem je určitá forma individualismu konzumenta a jeho přehodnocení vykonstruovaných hranic proti kritice tradičních socio-kulturních regulativů indikujících kriminální, či deviantní jednání pod vlivem drog.

1.3. VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Hlavní výzkumná otázka: Jaké sociální strategie volí participantí ve vztahu k užívání drog a jak se jejich užívání drog vztahuje ke kritice tradičních socio-kulturních regulativů?

Vedlejší výzkumná otázka 1: Dochází u participantů k přehodnocení vlastních vykonstruovaných hranic konformity proti kritice normativních socio-kulturních regulativů indikujících kriminální či deviantní jednání pod vlivem drog? Pokud ano, jakou formou?

Vedlejší výzkumná otázka 2: Jakou formou využívá participant účinky drog?

Vedlejší výzkumná otázka 3: Jaký vliv má užívání drog na participanty při utváření jejich vlastního pohledu na sociokulturní prostředí a nukleární rodinu?

1.4. VÝBĚR PARTICIPANTŮ

Výzkumný vzorek se skládá primárně z participantů, kteří kontrolovaně užívají nelegální drogy ve společnosti, ve které se řadí ke střední až vyšší platové třídě. Hlavní skupinou zájmu byli participanti v mladším a středním věku, kteří se pohybovali ve věkovém ohraničení mezi 20 – 40 lety. Věkové rozmezí participantů se ukázalo být vhodně zvolené. Snažila jsem se vytvořit genderově vyvážený vzorek participantů, avšak zastoupení žen ve skupině bylo nižší, a to v poměru 2 ženy a 4 muži, a zároveň o zachování jeho pestrosti. Primárně jsem operovala s rozdíly v pohlaví, vzdělání a profesní různorodostí.

1.5. POSTOJE K PARTICIPANTŮM

Při oslovování participantů sehrála velkou roli naše dlouhodobá interakce a upevňování důvěry, která u některých participantů trvala až tři roky. Ochota otevřít se dialogu o zmíněném tématu byla stěžejní pro vzájemnou důvěru, i díky tomu jsem mohla aplikovat metodu sněhové koule při výběru participantů. Není však vůbec překvapením, že v některých případech, a to hlavně s první skupinou respondentů, jsem se setkala i po roce známosti s nedůvěrou a obavami, přičemž některé vyústily až v odřeknutí rozhovorů z obavy o vyzrazení informací, a to i přes opakované ujišťování o anonymitě rozhovorů.

Jsem přesvědčená, že nedávná aktivita policejních složek a v médiích naprosto opomenutá policejní razie na drogové dealery a „drogová hnízda“ (pěstírny, palírny, domácí chemické laboratoře) byla hlavním problémem ztráty důvěry u prvních participantů.¹ Tato razie byla z pohledu policie velmi

---

¹ https://www.idnes.cz/olomouc/zpravy/olomouc-dealer-drog-zadrzeni-policie-pervitin-skrys-terarium-pavouk-nelegalni-zbrane.A181109_151023_olomouc-zpravy_stk
<https://prostejovsky.denik.cz/zlociny-a-soudy/nejvetsi-protidrogova-razie-za-10-let-policie-obvinila-devet-lidi-20181220.html>
<https://www.olomouckadrbna.cz/krimi/4569-video-zasahovka-v-akci-zatah-na-drogoveho-dealera-v-olomoucke-garazi.html>

úspěšná, jelikož objevili jedno „drogové doupě“ v Olomouci a tři vysoce postavené drogové dealery ze stejné lokace. Musela jsem proto počkat nějakou chvíli, než tato policejní razie odezněla a v drogových kruzích se rozhostil klid. Poté jsem postupovala opatrněji a navazovala nové kontakty mnohem déle, postupně a hlouběji, jelikož jsem musela prokázat svůj akademický zájem a zároveň empatii.

1.6. BIOGRAFICKÝ DESIGN

Biografická metoda je jednou z mála metod, která jasně ukazuje nejdůležitější životní zvraty v chronologickém pojetí samotného vypravěče. *„Biografický přístup objevuje ty, kteří by jinak zůstali němými a nevědomými objekty historie, dává jim šanci stát se subjekty, kteří si čtou v knize svého osudu s otevřenýma očima“* (Poitevin, 1989, s. 175).

Na první pohled se může zdát, že biografická metoda nepřináší hmatatelná a uspokojivá data a může se dokonce z tohoto pohledu jevit až příliš subjektivizující. Nicméně biografický přístup v antropologii používá velmi propracovanou ustálenou širokou škálu metodologických postupů. Především díky těmto postupům je biografická metoda vhodným nástrojem k uchopení proměňujících se postojů jednotlivců v průběhu času. *„Biografická metoda je založena na životních příbězích a vychází z vyprávění člověka o svém životě a jeho podstatných částech“* (Bertaux-Kohli, 1984, s. 216).

Tou nejpodstatnější otázkou ale je, co vlastně rozumíme pod pojmem biografie. *„Biografií budeme nadále rozumět písemnou formou zachycenou či orálně vyprávěnou minulost konkrétního individua, čili životní příběh jedince sepsaný/vyprávěný buď jím samotným, nebo i jinou osobou“* (Svoboda, 2007)

Celkově biografická metoda není nic jiného než „způsob, jak zachytit historii v perspektivě aktéra“ (Svoboda, 2007).

A právě díky této perspektivě aktéra jsem schopna vygenerovat krizové životní momenty a zásadní životní změny, díky kterým aktéři jednají, adaptují se na normativní způsob jednání a utváří další životní kroky. Ve své práci sleduji především tzv. drogové epizody, které vedou k sebereflexi uživatelů díky krizovým situacím, které mají za následek kontrolování drog. Tyto životní změny se také promítají do sociálního prostředí. Kromě biografických rozhovorů jsem ve svém výzkumu využila také metodou zúčastněného pozorování.

Jako hlavní techniku výzkumu jsem použila narativní rozhovory neboli narativní výpovědi, kterým budeme tedy rozumět jako „výpovědi, které jsou tématicky organizovány okolo jedinečných historií nějakých individuálních životů“ (Konopásek, 1994, s. 13).

Dále pak jsem použila klasickou techniku zúčastněného pozorování, kterou můžeme definovat jako „dlouhodobé, systematické a reflexivní sledování probíhajících aktivit, přímo ve zkoumaném terénu s cílem objevit a reprezentovat sociální život a proces“ (Švaříček & Šedřová a kol., 2007, s. 143). Díky této technice jsem se obeznámila s každodenností dané komunity (např. „dealování“ – prodej drog, konzumace drog a sociální interakce).

Díky zúčastněnému pozorování jsem mohla navázat blízký kontakt s participanty. Na základě vzniklého vztahu jsem získala důvěru participantů při rozhovorech a navázání dalších potřebných kontaktů v komunitě.

1.7. SPECIFIKACE VÝZKUMNÉHO VZORKU

Výzkumný vzorek označuji jako skupinu jedinců vyčleněných z majoritního proudu společnosti s problematickým rodinným zázemím, kteří se vyznačují velkou kreativitou, rychlým kariérním postupem, zařazením do vyšší platové třídy s max. hranicí výdělku do 70. 000,-Kč měsíčně a úzkým specifickým sociálním polem.

1.8. SPECIFIKACE VÝZKUMNÉ LOKALITY

Výzkumnou lokalitu Olomouc jsem zvolila s ohledem na snadnou dostupnost, velkou rozmanitost výzkumného vzorku a velikost města s ohledem na vyšší platovou třídu.² Samozřejmostí také byla vhodná dopravní infrastruktura z důvodu snadnějšího pohybu mezi participanty při rozhovorech a dlouhodobá znalost terénu. Znalost terénu vychází z mých letitých zkušeností práce s drogově závislými a lidmi pozitivními na HIV a AIDS ve středoškolské organizaci Peer to Peer, ve které jsem byla vedením studentského klubu a zodpovědným ředitelem časopisu *PEER*.

1.9. REFLEXE A ETIKA VÝZKUMU

Co se týče realizace výzkumu, proniknutí k participantům mělo hladký průběh díky mému dlouhodobému pohybu v terénu, což usnadnilo také navázání a společnému budování důvěry. Neočekávaná byla nutnost mé vlastní velké otevřenosti vůči některým participantům. Při navrhování výzkumu jsem se snažila zúžit výzkumné téma natolik, aby se dalo uchopit na bakalářském studiu a nebylo příliš obsáhlé, a to hlavně s ohledem na kvalitní zpracování dat.

---

² Vyšší platovou třídou vnímám v této práci jako jedince s dokončeným středoškolským vzděláním zakončeným maturitní zkouškou s max. hranicí výdělku do 70. 000,-Kč měsíčně a ve velké většině případů jedince vedené jako OSVČ.

Před samotným uskutečněným rozhovorem byli participanti seznámeni s tématem mého výzkumu. Každému z participantů jsem vysvětlila, že má práce bude obsahovat pouze informace souvztažné s mou bakalářskou prací a nedojde k odhalení identit i přes to, že budou rozhovory nahrávány na diktafon. Zároveň bylo potřeba ubezpečit některé participanty i v průběhu rozhovorů, že dané rozhovory budu přepisovat pouze já, jelikož vyjádřili jistou míru obav a studu ohledně svých myšlenek a interpretací v rozhovorech. Dále bylo potřeba zdůraznit, že veškeré informace budou použity pouze pro účely mé bakalářské práce, a tudíž se bez jejich vědomí a souhlasu nebudou vyskytovat nikde jinde. Participantům bylo nabídnuto podepsání dohody o informovaném souhlasu, avšak této nabídky nebylo využito.

Základní etická ochrana údajů participantů v mém výzkumu vychází ze vzájemné domluvy o používání přezdivek. S participanty byla dohodnuta anonymizace jejich jmen, naopak sdělená data jako věk, vzdělání, zaměstnání a orientační finanční ohodnocení bylo později použito v analýze. Anonymizovaná jména participantů jsou v práci seřazena dle abecedního pořádku používaného při kódování pro mou snadnější orientaci ve výpovědích.

1.10. LIMITY VÝZKUMU

Jedním z několika limitů tohoto výzkumu bylo pouze šest uskutečněných neopakovaných rozhovorů. Tento limit nastal v důsledku navazování kontaktů formou snowballu, kde jsem dostávala kontakty na další participanty od svých participantů, kde poté jsem už byla i přes doporučení neznámou osobou, a proto nebyli ochotni další participanti poskytnout doporučení na další známé s touto problematikou. Po uskutečnění rozhovorů

jsem byla požádána většinou participantů, aby se rozhovory už neopakovaly, proto jsem tomuto požadavku vyhověla.

Dalším limitem výzkumu, který jsem si bezdůvodně vykládala za negativní, byla ztráta prvotní skupiny participantů. Při dalším zkoumání jsem ovšem shledala za potřebné zmínit, že samotná ztráta participantů vychází a zároveň potvrzuje mé zkoumání střetu transgrese a normativity v bakalářské práci. Z obavy o ztrátu společenské masky, postavení a překročení normativity z mé strany ustoupili a nebyli ochotni se mnou provést rozhovory.

Posledním a stěžejním limitem výzkumu bych ráda uvedla fakt, že tato práce byla na bakalářskou práci až velmi obsáhlá i přes původní separaci a zjednodušení pohledu na samotnou problematiku.

2. TEORIE

Lidé, kteří dlouhodobě užívají ilegální drogy, a to převážně ty, které jsou nazývány tvrdými drogami, bývají vesměs velmi nápadní ve společnosti. Například lidé, kteří dlouhodobě užívají pervitin, kokain nebo heroin mají specifické poznávací znaky, které přináší dlouhodobé užívání těchto nelegálních látek. Mezi tyto příznaky patří nadměrné pocení, specifický zápach potu, váhový úbytek, dokonce i změny ve spánkovém režimu. Odlišnost od zbytku populace je často možné zachytit už při pouhém pohledu na závislé osoby, není tomu tak ale vždy. Společností tak proplouvá určitá skupina lidí, která užívání drog určitým způsobem kontroluje a maskuje. Je velmi pravděpodobné, že jste se už někdy s někým takovým setkali a vůbec jste nevěděli, že před vámi stojí člověk, který dlouhodobě užívá například kokain.

Historie studia kontrolovaného užívání drog je velice mladá a vědeckých prací, které byly napsány na toto téma, není mnoho. Mezi prvními, kdo se začal zabývat studiem kontrolovaného užívání drog, byl americký sociolog Howard S. Becker, který studium norem přesunul do subkultury uživatelů marihuany. Z této studie později vznikla kniha *Outsiders: studies in the sociology of deviance*, která vyšla originálně v roce 1963. Tato kniha poskytla základy pro labeling theory. „*Teorie označování poskytuje výrazně sociologický přístup, který se zaměřuje na úlohu sociálního označování ve vývoji kriminality a deviance*“ (Bernburg in Krohn, 2009, s. 187). Teorie předpokládá, že i když deviantní chování může zpočátku pramenit z různých příčin a podmínek, jakmile jsou jednotlivci označeni nebo definováni jako deviantní, čelí často novým problémům, které vyplývají z reakcí sebe sama a jiných na negativní stereotypy (stigma), které jsou spojeny deviantním labelem (Becker, 1963; Lemert, 1967). Labeling theory můžeme dále nalézt u autorů jako je Albert Memmi (1968), nebo Erving Goffman (1956).

2.1. IDEÁLNÍ TYPY UŽIVATELŮ

Takzvané ideální typy uživatelů navrhla Blackwellová v roce 1983. Podstatou bylo zjištění charakteristik uživatelů, kteří se na rozdíl od drogově závislých dokázali závislosti vyhnout i přes pravidelné užívání drog. Blackwellová tyto uživatele rozdělila do tří skupin, a to:

- 1) Tuláci
- 2) Regulátoři
- 3) Překonávači

Tyto tři skupiny jsou jakési kategorie uživatelů, kteří kontrolují své chování oproti drogám. Do kategorie „tuláka“ řadí Blackwellová uživatele, pro které nejsou účinky příliš zajímavé, jsou příležitostnými uživateli a soustředí se na jiné životní zájmy. Dalším typem jsou „regulátoři“, kteří jsou

silně zaujati drogou, avšak mají ustanoveni pravidla pro její užívání. Tato pravidla se týkají převážně množství a frekvence užívání návykových látek, ale také okolí, přičemž podstatnou částí je reflexe účinku dopadu drogy. Třetím a posledním typem jsou takzvaní „překonávači“. Tito lidé propadli závislosti, avšak dokázali přestat a tato závislost se pro ně nestala chronickou (Blackwell in Morávek, 2007, s. 448).

2.2. DROGA, POSTOJE A OKOLÍ

Nejvýznamnější osobností ohledně výzkumu kontrolovaného užívání drog je Norman Zinberg, který mezi léty 1973 – 1981 zabýval výzkumem kontrolovaného užívání psychedelik, heroinu a marihuany. Zinberg se zabývá problematikou uživatelů drog ve vztahu k sociálnímu prostředí ve své knize *Drug Set and Setting* (1984), která vychází primárně z výzkumů uživatelů marihuany a heroinu. Zinberg také určil tři proměnné, podle kterých se uživatel stane závislým nebo ne, a sice (Zinberg, 1984, 6. kapitola):

- 1) *Droga – účinky a vlastnosti látky*
- 2) *Set – postoj a osobnost uživatele*
- 3) *Setting – prostředí, ve kterém dochází k užívání drogy*

Jeho hlavním zájmem výzkumu byl tzv. setting, prostředí, v němž dochází k užívání drogy. Jeho výzkum je pro mou bakalářskou práci velmi přínosný, protože jako jeden z mála vědců věnoval pozornost sociálnímu prostředí, které má za následek ovlivnění konzumenta drogy. Jeho hlavním cílem bylo zjistit, jak velkou má sociální prostředí spoluúčast na regulované konzumaci drog (*drug, set, setting*).

2.3. „SOCIÁLNÍ STIGMA“

Je potřeba pochopit, že v očích jedince se směsice negace, strachu, znechucení a despektu, který přináší primární prevence, rodiče, nebo normativní způsob

jednání společnosti, mění na stigma, které lidé zobecní a používají k nazývání jednotlivých členů společnosti. Celkově je stigma chápáno ve třech rovinách, ale pro mou práci je potřeba vymezit hlavní obecné pojetí výkladu pojmu stigma. Tento pojem jsem převzala od Ervinga Goffmana (1963, s. 7, 11), který definuje stigma jako „*situaci jedince vyloučeného z plného společenského přijetí*“ nebo jak píše na dalších stranách „*zvláštní druh vztahu mezi atributem a stereotypem.*“

2.4. TRANSGRESE A NORMATIVITA

Jednostranný náhled společnosti je zakotven v obranných mechanismech, kterými jsou právě transgrese a normativita. Obranný mechanismus transgrese³ provází od počátků také normativita, kde normativitu chápu tak, jak ji uvádí Švec ve svém článku *Normativita života a společenská normalizace* (2012) na základě rozboru diskurzu Foucaulta a Canguilhema a jejich pojetí norem, ve kterém vysvětluje rozdíly ve společnosti a jakým typem normy působí na společnost. „*Ve svém díle Normální a patologické nazývá Canguilhem „normativitou života“ onen spontánní proces, jehož prostřednictvím každý živý organismus neustále hodnotí rozličné aspekty svého prostředí, přičemž reaguje negativně na podněty ohrožující jeho uchování, růst a možnosti reprodukce, a naopak příznivě hodnotí ty stránky, které uvedené funkce umožňují a podporují*“ (Švec, 2012, s. 55). Norma v tomto smyslu tedy znamená standard pro hodnocení nebo rozhodování se o chování nebo výsledcích chování.

2.5. HABITUS

Pojem „habitus“ má mnoho významů, a to nejen v oboru kulturní antropologie, ale také v sociologii a biologii. Pokud se podíváme hlouběji do historie, zjistíme, že základy pojmu „habitus“ anticipoval už ve svých dílech

---

³ z lat. transgressio = přechod, přemístění – jeden z tzv. obranných mechanismů, jimiž se ego brání proti dezintegrujícím psych. obsahům, zejm. negativním emocím

například Aristoteles. První písemný záznam o rozpracování pojmu „habitus“ lze nalézt v knize *Civilizační proces* (1939) od Norberta Eliase, který byl německým sociologem a filosofem. Pokud zapátráme ještě více, pojem „habitus“ je zaznamenán také u významných sociologů a filosofů, kterými jsou například Edmund Husserl nebo Max Weber. Pro můj výzkum je ovšem potřebný náhled francouzského sociologa a antropologa Pierra Félixe Bourdieu, který rozpracoval pojem „habitus“ ve své knize *Teorie jednání* (1994). Bourdieu definuje pojem „habitus“ jako „*generativní a jednotící princip, který z charakteristických vztahových rysů, vlastních určitého postavení, vytvoří jednotný životní styl, to jest celek, v němž se sjednocuje volba osob, statků i praktických činností*“ (Bourdieu, 1994, s. 16).

Generativní principy jsou ve své podstatě hlavní principy habitu, které rozhodují o odlišných a odlišujících praktických činnostech jsou spjaté s každodenním jednáním. Ve zkratce, jde o to, jakým způsobem se odlišují různé sociální skupiny na základě různého smýšlení a hodnocení situací. „*Jedno a totéž chování nebo dokonce i majetnictví jedné a téže věci se jednomu může zdát elegantní, druhému namyšlené či afektované, třetímu vulgární*“ (Bourdieu, 1994, s. 16).

U pojmu „habitus“ je jedna podstatná část hodnotícího spektra jednání, a to diferenciací, jelikož například společenské pozice, které vychází z „habitu“, jsou nejen diferencované, ale zároveň diferencující. Jinak řečeno, nejde jen o odlišné chování, ale o samotnou odlišnost, kterou produkují. Diferenciací jsou tedy podle Bourdieuho „*spjaté s různými pozicemi, to jest se statky, praktickými činnostmi a hlavně chováním, fungují v každé společnosti jako difference ustanovující symbolické systémy*“ (1994, s. 16).

Existuje určité procento populace, které je schopno přizpůsobit se takovému jednání a chování, jaké se od nich v dané společnosti vyžaduje a žádá. A právě na takovém principu jsem primárně založila svůj výzkum.

Habitus a jeho princip je vhodným teoretickým nástrojem k uchopení toho, jak jedinec jedná, ale zároveň zachycuje jeho smýšlení, které se ve své podstatě odvíjí od jeho pozice, kterou zaujímá v sociálním poli.

2.6. „SPOLEČENSKÉ MASKY“

Společenské masky mají již od nepaměti velmi jednoduchý a jasný úkol. Mají zakrýt pravou identitu jedince a předložit pozorovateli jinou identitu odrážející sociálně očekávané vlastnosti nebo pozice. Toto jednání není výdobytkem moderní doby, ale maskování je ve své podstatě antropologickou univerzálií, která je stará jako lidstvo samo. (Mildnerová, 2016)

Masky, divadlo a lidské společenské jednání začal zkoumat Erving Goffman, který byl sociologem, antropologem a sociálním psychologem. Zároveň je jedním ze základních představitelů myšlenkového proudu chicagské školy. Ve své knize *Všichni hrajeme divadlo* (1959) rozpracovává Goffman základní myšlenku dramaturgické sociologie, která je hlavním proudem interpretativní sociologie. Tento dramaturgický přístup sleduje řízení a ovládání dojmů, kterými účastníci sociální interakce působí na ostatní účastníky, kteří jsou zapojeni v interakci samotné.

Společenské masky jsou jednou z podstatných částí každodenního divadla společnosti. Podle Goffmana mají tyto masky tři podstatné části, které ovlivňují a vytváří každodenní performanci na divadelních prknech sociálního mraveniště společnosti. Tyto části jsou (Goffman, 2018, s. 34):

- 1) Performance („představení“) – trvalá přítomnost ve společnosti konkrétního souboru pozorovatelů, který má na pozorovatele nějaký vliv.
- 2) Front („fasáda“) – ta část jedincova představení, která slouží obecným a ustáleným způsobem k výkladu situace pro ty, kdo představení sledují.

- 3) Setting („scéna“) – zahrnující nábytek, výzdobu, rozmístění objektů v prostoru a další předměty v pozadí, jež vytvářejí kulisy a rekvizity pro množství lidských činností hraných před touto scénou, uvnitř ní a na ní.

Sociální život je v Goffmanově pojetí chápán jako jednoduchá divadelní hra, kdy „scénu“ tvoří veškeré okolní předměty a věci, které dokreslují hru, a tedy podporují, upevňují a verifikují „fasádu“ samotného jednání člověka, která je součástí a maskou samotného „představení“. Každá jednotlivá část hry je velmi důležitá, ačkoliv se to na první pohled nezdá. Fasáda je ve své podstatě nadřazeným pojmem scény a představení, její plnohodnotnou součástí.

Osobní fasáda zahrnuje podstatné části osobnosti člověka, jakými jsou například mimika, vzhled, způsob vystupování, pohlaví, nebo dokonce věk. Tato část představení je snadno proměnlivá a nestálá. Podle Goffmana můžeme do osobní fasády zahrnout: *„odznaky úřadu či hodnosti; oblečení, pohlaví, věk a rasu; vzrůst a vzhled; držení těla, způsob mluvy, výraz obličeje, gestikulaci a tak podobně“* (Goffman, 2018, s. 36). U osobní fasády rozlišujeme „vzhled“ a „způsob“.

Vzhled, podle Goffmana, je jednou ze dvou aspektů osobní fasády účastníka. „Appearance“ neboli vzhled může ovlivňovat náhled pozorovatele na společenské postavení herce. Není to však jediná hodnotová výpověď vzhledu. *„Tyto podněty vypovídají rovněž o přechodném rituálním stavu, v němž se jednotlivec nachází: zda je zaměstnán formální společenskou činností, prací, neformální zábavou; zda třeba neoslavuje novou fázi cyklu sezon, nebo ve svém životním cyklu“* (Goffman, 2018, s. 37).

Způsob jako součást osobní fasády účastníka představuje vystupování v aktuální sociální situaci, kde způsob představuje vystupování v aktuální

sociální situaci, tj. „jakou interakční roli hodlá účinkující sehrát v blízké situaci“ (Goffman, 2018, s. 37). Jinými slovy řečeno, pokud účinkující vystupuje asertivním a progresivním způsobem, bude se od něj očekávat dominantně vůdčí situace a naopak. Ovšem tou nejpodstatnější informací ohledně „vzhledu“ a „způsobu“ je, že „téměř vždy očekáváme mezi vzhledem a způsobem vystupování soulad, jímž se vzájemně potvrzují“ (Goffman, 2018, s. 37).

Masky mají tu vlastnost, že člověk se za ně může schovat, změnit své jednání podle situace, která to vyžaduje, nebo se za ně skrýt kvůli ochraně vlastního života. Ze strany pozorovatele divadelní hry je ovšem možnost kriticky zhodnotit situaci a předejít společenským předsudkům, které ve velké míře mají za následek obvinění například z deviantního jednání, jedince, který tuto skutečnost vnímá jinak. Je totiž obtížné vnímat a kriticky rozebírat herce jednotlivě separované od sebe jak v reakčních procesech, tak v očekáváních. Pro jedince je tedy jednodušší, když „může danou situaci zahrnout do jedné široké kategorie, ve vztahu, k níž je pro něj jednoduché mobilizovat své minulé zkušenosti a stereotypní uvažování“ (Goffman, 2018, s. 39). Co víc, pro rozklíčování sociálních situací je potřeba mít mnoho informací, jež obecnost není schopna vnímat jen na základě pozorování. Díky tomu se stává výhoda masek dvojsečnou zbraní v nabývání informačních toků společnosti a jejího jednání.

2.7. „OTHERING“

Teoretický koncept „othering“ produkuje naše známé a mnohokrát v antropologii zmiňované „My versus Oni“. Když se podíváme do historie, jako jedna z prvních přišla s teorií „othering“ Gayatri Chakravorty Spivak v roce 1985 v článku *Three Women's Texts and a Critique of Imperialism*, která se nechala inspirovat Georgem W. F. Hegelem a jeho *Phänomenologie des Geistes*.⁴

---

⁴ Hegel tuto přelomovou knihu věnoval základním otázkám epistemologie a problému vzniku individuálního a kolektivního historického vědomí. V tomto díle je k hlavnímu rozpracování

Koncept „othering“ je nejčastěji používán v kontextu postkoloniálních a subalterních studií. Jsem ovšem přesvědčena o tom, že v obecné antropologické rovině se dá využít tento teoretický koncept jako vhodný nástroj k uchopení jinakosti a poukázání na problematiku těch druhých. Tento koncept jsem zařadila do teoretické části mé bakalářské práce ve snaze poukázat na to, že „othering“ je průvodním jevem, který vede k sociální exkluzi a marginalizaci dané skupiny a samotný dialektický vztah mezi my a oni (skupina stejné charakteristiky a skupina, která má utvořeny jiné charakteristiky) představuje pomyslné hranice, které jsou předmětem sociálního vyjednávání. „Othering“, tak jak ho definuje Jensen (2011) je procesem sociální a symbolické distinkce skupin. Proces diferenciací, mezi my a oni zároveň vytváří mocensky nerovné vztahy, kde pomocí různých diskurzivních praktik, hraje důležitou roli stereotypizace, exotizace, esencializace aj.

2.8. SOCIÁLNÍ AKTÉRSTVÍ

Sociální aktérství, známé pod anglickým pojmem „the agency“, je teoretický koncept hojně používaný v současné antropologii. Pojem sociální aktérství figuruje v postkoloniálních studiích, kde popisuje možnosti jednání postkoloniálních subjektů ve vztahu k mocenské struktuře. Pojem sociálního aktérství se *„odkazuje na schopnost jednat nebo provádět akci. V současné teorii závisí na tom, zda jednotlivci mohou svobodně a autonomně iniciovat jednání, nebo zda věci, které dělají, jsou v určitém smyslu určovány způsoby, jakými byla jejich identita vytvořena“* (Ashcroft, Griffiths & Tiffin, 2013, s. 9).

---

takzvaná *expozice k poznání*. Druhou významnou ženou, která se tématem zabývala z genderové perspektivy, byla Simone de Beauvoir ve své knize *The Second Sex*, která byla vydána v roce 1997. Tato kniha rozpracovává rozdíly mezi muži a ženami, kde muži jsou na primárních pozicích a ženy jsou ty, které jsou nazvány termínem „the other“ – ti druzí.

3. EMPIRICKÁ ČÁST

Data, získaná formou narativních rozhovorů v rámci mého terénního výzkumu, který byl zaměřený na participanty, kontrolující své drogové epizody, jsem využila pro zachycení procesu utváření strategií a výpovědi participantů jsem následně interpretovala jako sociální masky.

Rozhodla jsem se proto využít této abnormality a ve společnosti nalézt jedince, kteří by odpovídali kritériím pro kontrolované užívání drog podle Blackwellové. Tito respondenti, kteří odpovídají *regulátorům* (zmíněny výše), jsou skupinou jedinců, pro které je experimentování s drogou lákavé a mají s ní zkušenosti. Samotní jedinci však mají ustanoveny svá vlastní nepsaná pravidla pro její užívání. Pravidla reflektují objem a účinek látek, ale také frekvenci užívání návykových látek, přičemž podstatnou částí je reflexe účinku dopadu drogy na jejich vlastní životy a možná reakce okolí.

Tato reflexe se vyjevuje v individuálních narativních výpovědích, které jsou strukturovány kolem epifanií. *„Epifanie je relevantní moment v lidském životě, takový moment, který paměť jednotlivce zaznamenala jako signifikantní, a jehož prostřednictvím udává vlastnímu životu chronologii. Nevýznamné události bývají jednoduše zapomenuty“* (Svoboda, 2007). Z toho důvodu se má práce opírá primárně o analýzu biografických rozhovorů. **(První popis, potom)**

3.1. KAUZISTIKA

Případ č. 1:

Gender: žena

Věk respondentky: 22 let

Bydlení: spolubydlení na privátě v samostatném pokoji s třemi spolubydlíci

Zaměstnání: žurnalistka, reklamní produkce

Věk prvního abusu tvrdých drog: 19 let

Délka kontrovaného abusu tvrdých drog: 2 roky

Věk prvního abusu měkkých drog: 15 let

Způsob užívání: perorálně

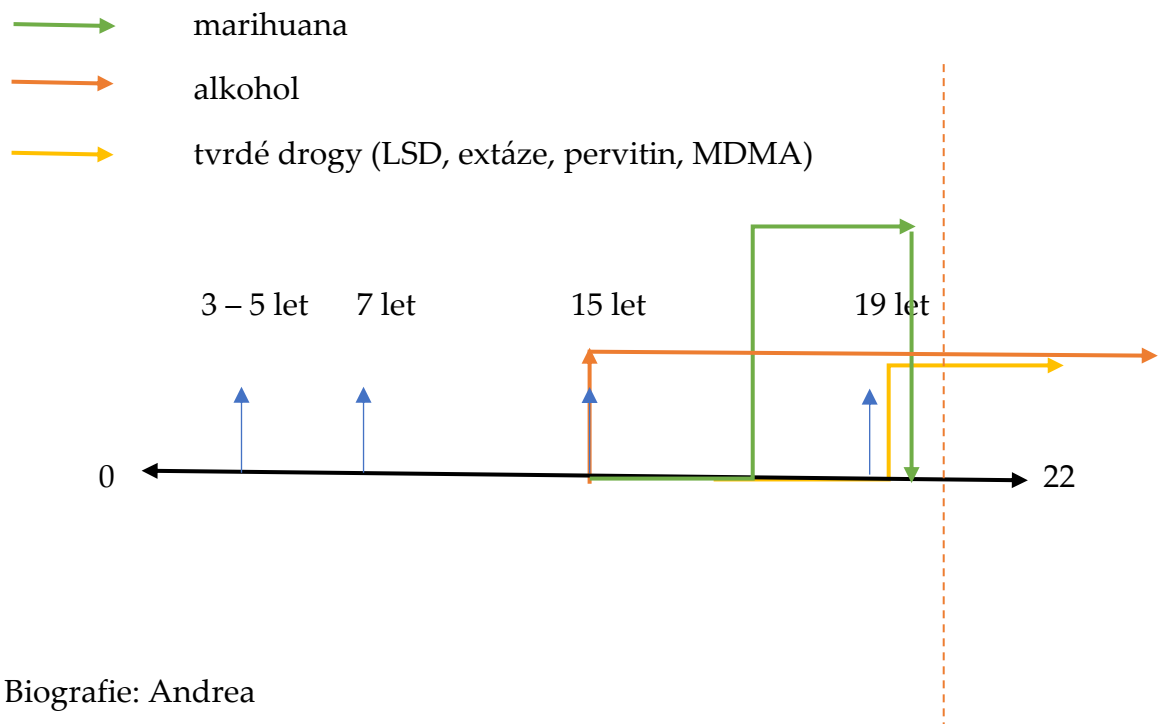
Abusus alkoholu: Ano

Kritéria pro kontrované užívání podle Blackwellové: splněno

Nelegální tvrdé drogy: LSD, extáze, MDMA, amfetaminy (zkouška)

Škodlivé následky: děsy, prohlubování úzkosti, „dojezdy“, spánkové paralýzy, odcizení, lhaní

chéma č. 1:

Biografie: Andrea

Andrea je dvaadvacetiletou studentkou vysoké školy, která současně se studiem pracuje jako žurnalistka a zaměstnankyně copycentra s reklamní produkcí. Andrea je introvertní žena s homosexuální orientací. Vyrostla v rodině mladých rodičů, kde byla neplánovaným brzkým potomkem. Její otec byl léčený alkoholik, pro kterého si jednou za čas přijeli zdravotníci a

odvezli si ho do léčebny. Na střední školu se odstěhovala na internát do Olomouce a zůstala zde i po dobu svých vysokoškolských studií. Na rozdíl od striktních pravidel vyžadovaných v rodinném prostředí začala praktikovat rozvolněný životní styl, který nastal poté, co odjela na internát. Zde se setkala s různými skupinami lidí, díky kterým se dostala do kontaktu s alkoholem a marihuanou. Na vysoké škole rozvíjela svůj talent pro tvůrčí psaní, avšak propadla hlubokým úzkostem a pocitu méněcennosti v důsledku komparace vlastní tvorby se spolužáky. Ze zvědavosti a zájmu vyzkoušela první tvrdé drogy a díky krizovému momentu, kterým byly návraty spánkových paralýz prožívaných již v dětství, následovala kontrola nad samotným užíváním drog. Tato kontrola nastala po rozpoznání krizového momentu, kdy Andrea sebereflexí zhodnotila svůj zdravotní stav, který se často opakoval a podobal se zdravotním problémům, které prožívala již v dětství.

Případ č. 2

Gender: muž

Věk respondenta: 28 let

Bydlení: spolubydlení na privátě v samostatném pokoji s jedním spolubydlícím

Zaměstnání: fotograf, pracovník ve společnosti *Kruh štěstí*, student

Věk prvního abusu tvrdých drog: 15 let

Délka kontrolovaného abusu tvrdých drog: 2 – 3 roky

Věk prvního abusu měkkých drog: 13 let

Způsob užívání: perorálně

Abusus alkoholu: Ano

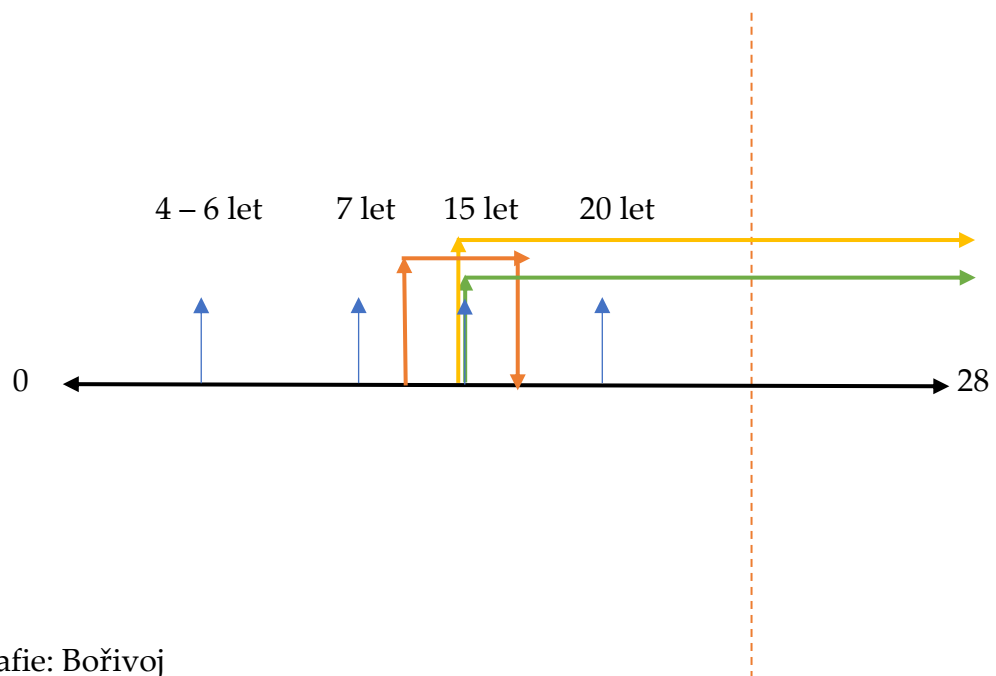
Kritéria pro kontrolované užívání podle Blackwellové: splněno

Nelegální tvrdé drogy: LSD, extáze, lysohlávky, pervitin (dvouletá závislost)

Škodlivé následky: prohlubování úzkosti, dojezdy, odcizení, lhaní, dehonestace osobnosti, zdravotní následky

Schéma č. 2

- marihuana
- alkohol
- tvrdé drogy (LSD, extáze, pervitin, MDMA, lysohlávky)

Biografie: Bořivoj

Bořivoj se narodil v devadesátých letech ve městě Krnově. Bořivoje doma fyzicky týral otec, který byl neléčený alkoholik. Od školky byl participant úzkostný a celkově by se dal považovat za introvertní dítě, které, jak sám tvrdil, vynikal svým intelektem nad spolužáky. Ve dvanácti letech se dozvěděl, že muž, kterého považuje celý život za svého otce, není jeho biologickým otcem. Tato životní situace se podepsala na pocitu ztráty bezpečí a zázemí v rodinném kruhu. O dva roky později začaly jeho první drogové epizody. Od osmnácti let byl dva roky závislý na pervitinu společně se svým mladším bratrem, avšak ten na pervitinu závislý zůstal až do nedávné doby.

Bořivoj vystřídal dvě vysoké školy a kvůli zdravotním problémům, které zahrnovaly například nevolnost a malátnost, začal kontrolovat své drogové epizody. Od střední školy až po současnost se kvůli drogovým epizodám potýká s dvojím životem, díky kterému je schopen fungovat v normativní společnosti. Druhý život představuje únikovou strategii před nevyhovující normativitou společnosti za přispění drogových epizod, které ho naplňují pocitem volnosti. Tento pocit naplnění je dle jeho názoru klíčový pro jeho fungování v normativní společnosti, kde se chová podle obecně přijímaných sociálních norem. V současnosti je Bořivoj studentem vysoké školy a pracuje v neziskové společnosti, která se specializuje na práci s drogově ohroženou mládeží, drogově závislými a jejich blízkými, a také na prevenci drogové závislosti. Při studiu psychologie pracuje i jako uznávaný fotograf.

Případ č. 3

Gender: muž

Bydlení: spolubydlení na privátě v samostatném pokoji s dvěma spolubydlícími

Zaměstnání: Herec, kouzelník, barman

Věk respondenta: 28 let

Věk prvního abusu tvrdých drog: 22 let

Délka kontrolovaného abusu tvrdých drog: 3 roky

Věk prvního abusu měkkých drog: 20 let

Způsob užívání: perorálně

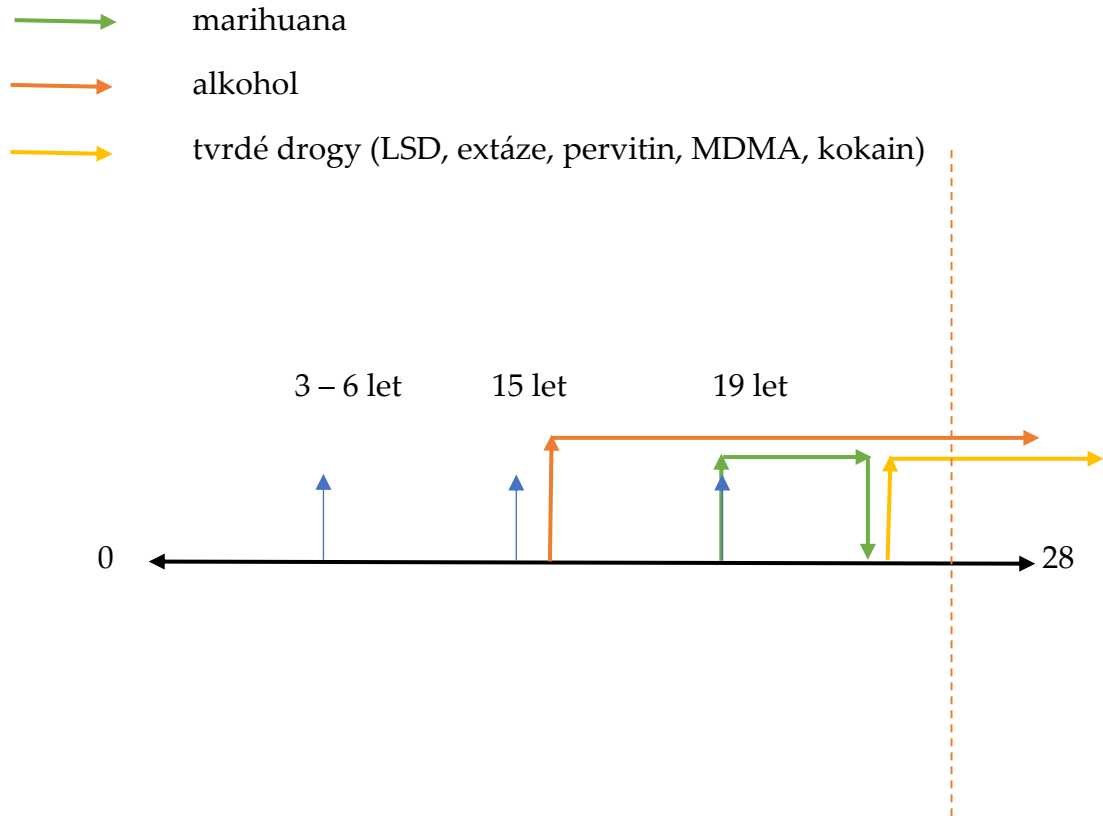
Abusus alkoholu: Ano

Kritéria pro kontrolované užívání podle Blackwellové: splněno

Nelegální tvrdé drogy: extáze, kokain, pervitin, MDMA, LSD

Škodlivé následky: nedůvěra v sebe sama, „dojezdy“, lhaní, zdravotní problémy, zpomalení kongnitivních funkcí, „stihy“, pochyby, agresivita

Schéma č. 3

Biografie: Cyril

Cyril je dvacetiosmiletý muž pracující na živnostenský list jako kouzelník, herec a barman. Jeho harmonickým dětstvím (úplná rodina, bezpečné zázemí) otřásl odstěhování se na vysokoškolské koleje po vzoru jeho starší sestry, která studovala vysokou školu v Olomouci. Vysoká škola nenaplnila jeho očekávání, což dává za vinu nevhodnému výběru studijního oboru. Jeho první zkušenost s drogami byla uskutečněna sázkou se spolužákem z vysoké školy. Díky zálibám, ke kterým od dětství inklinoval, neměl nikdy nouzi o brigády. Vysokou školu Cyril nedokončil a začal pracovat jako herec/komik. Stal se součástí divadelní bohémské komunity kolem něj, což mu umožnilo snadný

přístup k tvrdým drogám, které začal pravidelně užívat. Jednou z mnoha důležitých událostí, které otřásl jeho životem a významně přispěly ke kontrolování drogových epizod, byla traumatizující zkušenost, kdy byl vystaven jako svědek srdečnímu kolapsu svého nejbližšího kamaráda. V drogovém opojení mu s přáteli odmítli zavolat záchranku při počínající arytmii ze strachu, že se rodina kamaráda dozví, že arytmie je způsobena předávkováním kokainem. Následujícího dne vyhodnotili situaci zpětně a zhrozili se své vlastní reakce. Druhým zásadním důvodem, který Cyrila vedl ke kontrole svých drogových epizod, bylo ohrožení vlastní svobody. Cyril byl předvolán na výslech k policii z důvodu podezření z pašování a zadržování drog. Toto důvodné podezření však nebylo potvrzeno a Cyrila propustili z výslechu bez trestního postihu. Tyto krizové situace ovlivnily významným způsobem Cyrilovo obezřetné jednání s drogami a jejich kontrolovanou konzumaci. Zásluhou častých zkušeností s drogami získal povědomí o tom, jak jeho tělo a smysly fungují před, při a po užití drog, a díky tomu začal drogy dávkovat a kontrolovat podle potřeby.

Případ č. 4

Gender: muž

Bydlení: vlastní byt

Věk respondenta: 38 let

Zaměstnání: manažer dvou restauračních zařízení, moderátor na volné noze

Věk prvního abusu tvrdých drog: 34 let

Délka kontrolovaného abusu tvrdých drog: 2 roky

Věk prvního abusu měkkých drog: 18 let

Způsob užívání: perorálně, šňupání

Abusus alkoholu: Ano

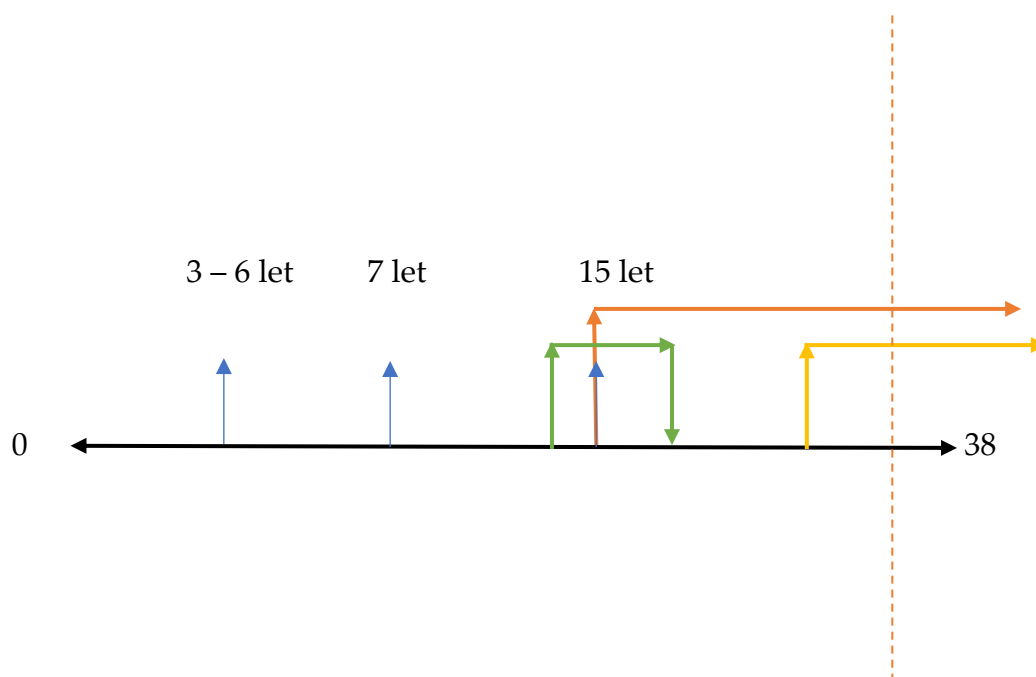
Kritéria pro kontrolované užívání podle Blackwellové: splněno

Nelegální tvrdé drogy: extáze, kokain

Škodlivé následky: spánkový deficit, „dojezdy“, lhaní, zpomalení, ztráta vnímání času, chuť na další dávku

Schéma č. 4

- marihuana
- alkohol
- tvrdé drogy (extáze, kokain)

Biografie: Daniel

Daniel vyrostl v malém městečku na Vysočině. Od narození prožíval harmonické dětství (úplná rodina, bezpečné zázemí). Díky svému hereckému talentu se po odjezdu z Vysočiny dostal do styku s mnoha hereckými hvězdami a moderoval nespočet komerčních akcí, např. v Lucerně nebo O2 aréně. V té době byl pouze kuřákem a holdoval alkoholu. K tvrdým drogám

se dostal díky turné nejmenované české kapely, se kterou projezdil celou českou a slovenskou republiku. Tento roční cyklus užívání kokainu ovlivnil jeho názor na tvrdé drogy (Kokain), které začal chápat jako efektivní stimulant při časově náročné práci. Refletoval své jednání pod vlivem drog a bez nich, což mu pomohlo zvládat svou časově náročnou práci. V současné době se přesunul Daniel na jiné pole působnosti, pracuje ve dvou městech v Praze a v Olomouci. Do Olomouce jezdí soukromě moderovat plesy, kulturní akce, anebo natáčet promo videa pro firmy. V Praze je PR manažerem dvou restauračních zařízení a jednoho podniku, kde jsou poskytovány sexuální služby za úplatu. Daniel je bezdětný workoholik, který se pohybuje neustále mezi českou hereckou a rozhlasovou „smetánkou“ s neustálým přístupem k tvrdým drogám. Jeho snížený výkon při volnočasových aktivitách a předešlá zkušenost s vyhořením z přepracování mu pomohla vyhodnotit intenzivní drogové epizody jako neúnosné.

Případ č. 5

Gender: žena

Bydlení: spolubydlení

Věk respondenta: 25 let

Zaměstnání: kadeřnice

Věk prvního abusu tvrdých drog: 15 let

Délka kontrolovaného abusu tvrdých drog: 4 roky

Věk prvního abusu měkkých drog: 12 let

Způsob užívání: perorálně, šňupání

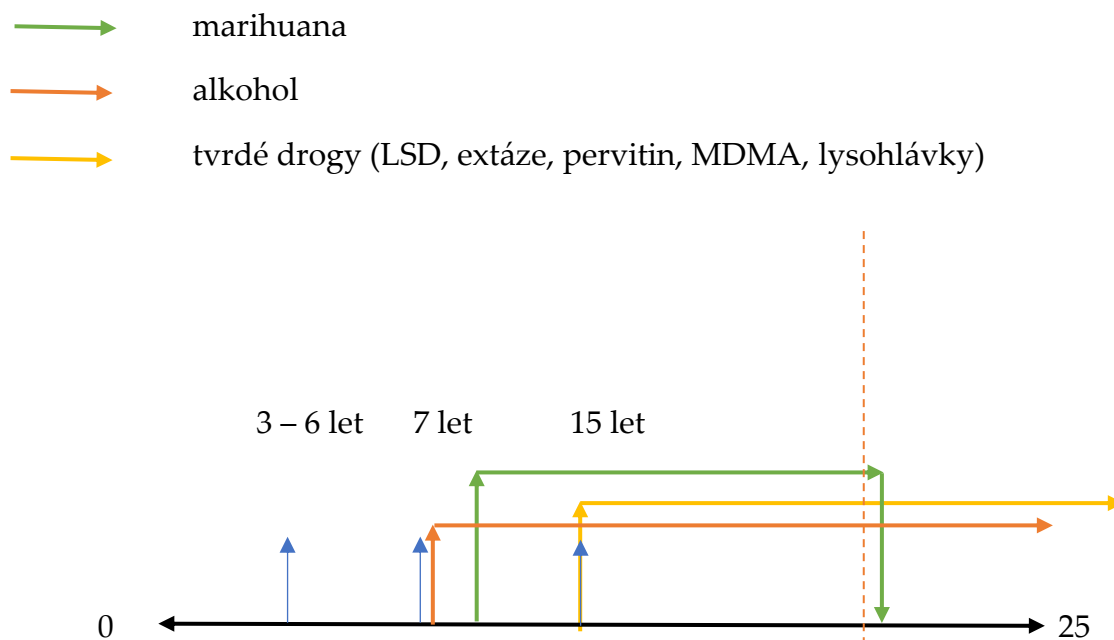
Abusus alkoholu: Ano

Kritéria pro kontrolované užívání podle Blackwellové: splněno

Nelegální tvrdé drogy: LSD, extáze, lysohlávky, pervitin (dvouletá závislost)

Škodlivé následky: prohlubování úzkosti, ztráta soustředění, roztěkanost, deprese, zdravotní problémy

Schéma č. 5

Biografie: Kateřina

Kateřina je dvacetipětiletá pánská kadeřnice, která se momentálně uchytila v trendu takzvaných *Barber shops*⁵-specializovaného pánského holičství. Kateřina vyrostla v malém městečku v moravskoslezském kraji, kde, podobně jako u případu Bořivoje, byl problém se závislostí mladistvých na pervitinu. Narodila se do rodiny plné doktorů a právníků, avšak sama Kateřina dle jejího

⁵ Dříve dokonce obřad prvního oholení mladého muže znamenal vstup mezi dospělé. Holiči byli dříve známí jako „Barber surgeons“ a neměli za úkol pouze péči o vlasy a vousy, ale také fungovali jako zubaři a lékaři. Jejich Barber shopy byly označovány symbolem “barber pole”, který můžete vidět i u nás. Jednotlivé barvy na ní (červená, modrá, bílá) znamenaly právě různé aspekty řemesla. Historicky byl mnohdy do takových holičství ženám vstup zcela zakázán.

názoru neměla talent ani pro jedno z těchto zaměstnání. Její matka ochotně umístila Kateřinu na učiliště, kde vystudovala kadeřnictví. Sama matka se tak vystavila velkému tlaku ohledně studovaného učiliště ze strany rodinných příslušníků, kteří předpokládali, že Kateřina bude studovat na gymnáziu, aby poté nastoupila na vysokou školu. Kateřina tento tlak vnímala negativně právě skrze ochranářskou matku, která její rozhodnutí musela vysvětlovat a omlouvat na každé rodinné sešlosti. Sama Kateřina propadla později na střední škole závislosti na pervitinu a s problémy dokončila středoškolské vzdělání. Průvodním jevem dlouhodobého užívání drog byla nepozornost, ztráta dlouhodobého soustředění nebo hyperaktivita. Proto se Kateřina rozhodla po hluboké sebereflexi poupravit dávkování a časové intervaly v užívání drog, a stala se tak kontrolovaným uživatelem.

Případ č. 6

Gender: muž

Bydlení: majitel vlastního bytu

Věk respondenta: 33 let

Zaměstnání: manažer

Věk prvního abusu tvrdých drog: 22 let

Délka kontrolovaného abusu tvrdých drog: 4 roky

Věk prvního abusu měkkých drog: 15 let

Způsob užívání: perorálně, šňupání

Abusus alkoholu: Ano

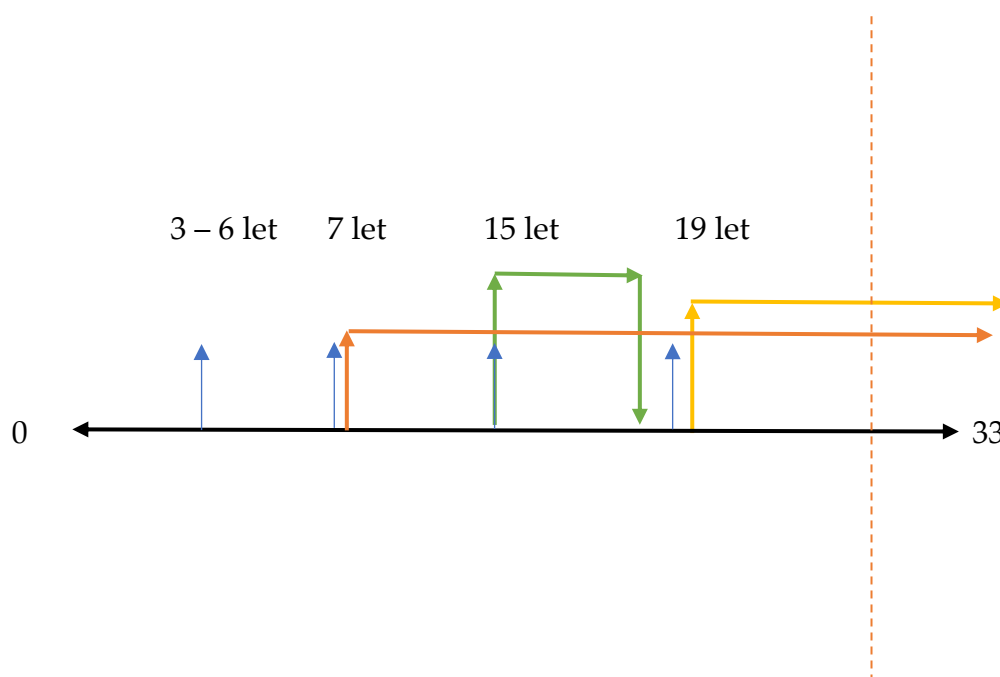
Kritéria pro kontrolované užívání podle Blackwellové: splněno

Nelegální tvrdé drogy: LSD, extáze, lysohlávky, pervitin (dvouletá závislost)

Škodlivé následky: ztráta soustředění, roztěkanost, výpadky paměti, pocit samota, zdravotní problémy, úbytek na váze

Schéma č. 6

- marihuana
- alkohol
- tvrdé drogy (extáze, pervitin, MDMA, kokain)

Biografie: Martin

Martin je třiatřicetiletý manažer pro obchodní styk s Německem ve velké nejmenované korporátní firmě. Jeho život započal harmonickým dětstvím (úplná rodina, bezpečné zázemí). Martin, jak sám o sobě tvrdí je velmi inteligentní a jeho talent se projevil skrze matematiku a geometrii již na základní škole, což bylo jeho hlavní motivací přihlásit se na vysokou školu.

V kolektivu spolužáků nebyl moc oblíbený, byl terčem posměchu, za svou obezitu. Na vysoké škole si začal přivydělávat jako hráč pokeru. Skrze gamblerské komunitě se dostal k tvrdým drogám, a to převážně ke kokainu, který se využíval jako životabudič při dlouhých pokerových partiích. Spolu

s kokainem vedl promiskuitní život a jak sám říká, byl rád ve víru večírků. Toto období nebylo dlouhodobě únosné ani přes velké finanční výdělky, které se pohybovaly v milionech korun. Poté se ocitl ve finanční tísní upadl do dluhů. Jediné, co ho drželo při životě byl drogový dealer, který ho ubytoval u sebe v „drogovém doupěti“. Během roční periody upadl na samé dno a prožíval hlubokou existenční krizi. Během této zkušenosti reflektoval Martin svou složitou životní situaci a dospěl k závěru, že chce pracovat a žít zodpovědně. Spolu s tím omezil drogové epizody, začal postupně splácet dluhy a postavil se zpět na vlastní nohy. Od té doby začal drogy využívat kontrolovaně, rozmyslel si svou životní situaci a rozhodl se pracovat a žít zodpovědně, tomuto šlo ruku v ruce i omezení drogových epizod, postupné splácení dluhů a postavení se zpět na vlastní nohy. Drogy mu od té doby začaly sloužit, jako udržovací relaxant⁶, jehož užívání dostal pod kontrolu.

3.2. INTERPRETACE PŘÍPADŮ

Jednotlivé případy budou interpretovány formou rozklíčovaných výpovědí z rozhovorů, jenž budou zasazeny, do již výše zmíněného teoretického rámce. Stěžejní bude, jak sami participanté interpretují vliv užívání drog na jejich sociální život a nastíní jejich vztah k sociálnímu prostředí, které ovlivňuje samotná kontrolovaná konzumace drog. Dále pak jakou formou a za jakých podmínek participanté přehodnocují a překračují hranice vlastní konformity a za jakých podmínek se vytvoří obranný mechanismus reagující na socio-kulturní regulativy.

3.3. NÁZOR NA DROGOVOU PREVENCI

Okolí utváří naše vědomí, povědomí a je naprosto nedílnou součástí našich životů. Naši významní druzí, se kterými se stýkáme, jejich tužby, způsob

---

⁶ Relaxant je lék, nebo látka, která se používá k podpoře relaxace nebo snížení napětí.

myšlení, gesta či mimika se z jedné své části postupem času zrcadlí formou mimésis⁷ nás všech. Proto není vůbec žádných pochyb, proč se stal hlavní myšlenkou a stěžejní tezí habitus. Habitus se promítá také v sociálním prostředí (rodina, přátelé, kolegové v práci) a v okolí se tyto charakteristiky vztahových rysů přebírají a utváří normativitu obecně přijímaných sociálních norem, které participanti podle nepsaných společenských pravidel porušují. V návaznosti vlastního uvědomování si překročení normativních hranic společenských norem, jsou schopni participanti vyrovnat stabilitu sociálního prostředí díky zrcadlení a skrýt se za vytvořenou sociální masku.

Hlavním faktorem se v této práci stála primární drogová prevence, která byla pro mé participanty hlavním hybatelem a počátečním strachem z konzumace drog. Tento strach byl vštěpován, obrazovými prvky a video nahrávkami, které předávaly jednotnou myšlenku toho, že drogy jsou špatné. Oproti tomu se ovšem postavila samotná jejich žitá zkušenost s konzumací drog.

Tato zkušenost, která byla participanty vyhodnocena jako negativní, vycházela z vlastního zjištění participantů, že primární prevence podle nich neříkala celou pravdu a drogy nejsou tak nebezpečné, jak z přednášky pochopili, toto dokládají jejich výpovědi. Na těchto příkladech bych chtěla demonstrovat přestoupení hranic mých participantů. Negativní postoj respondentů k primární drogové prevenci na základní škole dokládá názor:

„Mhm... Primární prevence. Něco takového tam bylo na druhém stupni. Ale nepamatuju si, že by tam byla předána nějaká informace, nebo, že by z toho něco ve mně zbylo (...)

---

⁷ je termín používaný v literární kritice a filozofii, která nese široký rozsah významů. Tyto významy zahrnují napodobování, podobnost, receptivitu, reprezentaci, mimikry, akt výrazu, akt podobat se, a prezentace self.

„A takové informace kolem byly, že drogy jsou špatné, že jsou škodlivé. Nebylo to asi úplně vědomé, ale já si zažil takovou tu zradu, že jako všechny ty věci, co mi byli o těch látkách, jakože řečené, tak najednou neplatí...“ (Bořivoj, Olomouc, 2/2019)

Podobně jako Bořivoj, byli i Martin s Kateřinou přesvědčeni o zradě primární drogové prevence což dokládají jejich výpovědi:

„No jako mám s prevencí na základce zkušenost, ale byla to taková ta strašárna pro děti. Spousta obrázků a toho, jak jsou drogy špatné. Teď mi to přijde jako vtip, taková malá blamáž, nikdo nikdy nezmínil, že ti lidi z obrázků braly ty drogy třeba deset let (...)

„Jak jsem to zkusil, přišlo mi, že lhali, až teď vím, že to má i dlouhodobé dosahy, ale tehdy mi to připadalo, jakože mě v podstatě zrazovali a neříkali mi všechno.“ (Martin, Olomouc, 3/2019)

„A jo... no ti přišli, ale nemyslím si, že to mělo nějaký účinek. Řekli, že je to všechno špatný a u nás se to bralo jako vtip. Ale ty obrázky byly hnusný. Když mi kamarádka potom dala nějaký drogy, tak jsem si vzala. Nevypadala jako z obrázků. A nestalo se mi hned to, co těm lidem z obrázků. Mysleli jsme si, že nám lhali.“ (Kateřina, Olomouc, 2/2019)

U těchto výpovědí si můžeme povšimnou podobnosti v jednom počátečním bodě, kde odprezentování jednoho ze sociálních stigmat, neodpovídalo jejich žité zkušenosti konzumentů drog, a proto primární drogovou prevenci vyhodnotili jako zavádějící. Tento střet vyvolal defenzivní reakci participantů, šlo o jeden z prvních kroků odvrácení od normativity.

3.4. VLIV UŽÍVÁNÍ DROG NA SOCIÁLNÍ OKOLÍ

Vliv drog na participanty je dalším velmi důležitým bodem tohoto výzkumu, jelikož právě vliv drog na vyčlenění ze sociálního prostředí, ve kterém participanti drogy kontrolovaně užívají je, hlavním spouštěčem krizových

momentů, díky kterým participanti prožívají sociální exkluzi. Většina participantů si je vědoma, že díky drogám začali měnit své jednání v sociálním prostoru, sociálních interakcích a celkově svůj postoj k okolí. Dokladem těchto změn jsou jejich výpovědi, ve kterých potvrzují, že začali lhát a zatajovat informace o svém životě kvůli obavám z nepochopení okolí (labeling). Vzniká zde tedy obava, že nebudou pochopeni a že budou svým okolím odsouzeni za své jednání (othering). Jak dokládají následující výpovědi, dlouhodobé užívání drog vede k narušení vztahů rodiny a přátel, což samotní respondenti pocífuji jako své vlastní selhání, to dokládají výpovědi:

„Uvědomila jsem si, že dlouhodobě to asi takhle nejde, protože jsem sice byla komunikační a tak, ale začalo se to podepisovat na jiných stránkách, hrozně jsem se odcizila od rodiny, protože když se tě zeptají, cos dělala, tak jim nemůžeš říct, co si dělala, takže jsem lhala. A to mě jako hrozně mrzelo, hodně jsem lhala mamce...“
(Andrea, Olomouc, 12/2018)

„Můj bratr byl dlouhou dobu závislý na pervitinu, dlouho to tajil, před sebou i před ostatními. Ted' tvrdí, že už je třičtvrtě roku čistý a ted' mu to i jako asi věřím, ale byli tam i chvíle, kdy jsem věděl, že to není pravda a nemohl jsem mu věřit. Kdy jsem se ho na to několikrát ptal a několikrát mi to zapřel, ale věděl jsem, že to není pravda. A tohle mi taky nedělalo vůbec dobře a mezi náma to taky rozbilo i to, že já jsem se jako by snažil o tu jeho výchovu, protože otec neměl zájem, matka neměla zájem, tak to bylo takové náročnější...“ (Bořivoj, Olomouc, 2/2019)

Je potřeba si také uvědomit, že nejde pouze o rodinné a příbuzenské vztahy, užívání drog atakuje také do pracovní morálky:

„Vidím to na sobě i ve vztahu k druhým lidem, nebo i ve vztahu k práci, nechce se mi pracovat, nejsem až tak empatickejší k lidem a dost to na sobě pocífuju, takže si tak nějak dávám jako pauzu, aby se to dostalo z toho těla ven, a aby se mi zase srovnala nějak ta psychika. Tohle taky na sobě pozoruju.“ (Cyril, Olomouc, 11/2018)

Můžeme se také setkat s výpovědí, kdy drogové epizody zasahují do manželského soužití dvou jedinců:

„S přítelkyní se o tom normálně pobavím a s klukama taky, ale problém nastává s manželkama ostatních kamarádů, tam se musí lhát, protože by to znamenalo rozvod. Jsou to hodné holky, ale nechcou pochopit, že všechno, co slyšely, není úplně pravda.“
(Daniel, Olomouc, 3/2019)

Ve výpovědích participantů můžeme názorně vidět, že sociální vyčlenění je důsledkem samotného jednání participantů, kteří si mohou své vyloučení způsobit, nebo i posilovat právě překročením hranic obecně přijímaných sociálních norem ve společnosti. V této kapitole je poukázáno na obavu z konceptu „otheringu“, který je opravdu průvodním jevem, jenž vede k sociální exkluzi a marginalizaci dané skupiny.

3.5. KRIZOVÉ MOMENTY

Krizové životní momenty představují zásadní zlom v biografii respondentů a zároveň představují bod zlomu v nahlížení na sebe sama. Tyto krizové momenty jsou jasně vedoucím pojátkem ke kontrolovanému užívání drog. Současně tyto krizové momenty také podporují tvorbu jejich sociálních masek (Goffman, 2018), stejně tak snaha nevyčnívat z normativní společnosti a narovnat narušené sociální vztahy z dob před krizovým momentem. Krizové životní momenty, vedoucí ke kontrolovanému užívání drog popisují respondenti v kategoriích (např. ztráty zaměstnání, ukončení vzdělání, traumatizující zkušenost srdečního kolapsu blízkého přítele, existenční krize aj.) jak dokládají ve svých výpovědích:

„Spadl jsem do dluhů, neměl jsem ani na jídlo, zachránil mě kamarád, u kterého jsem mohl bydlet. Bylo to ale něco za něco. Musel jsem mu hlídat jeho drogové doupe, starat se o kytičky, řezat kokain a vážit balíčky. Takhle jsem nemohl dlouhodobě žít, musel jsem si najít stabilní práci jako mají normální lidi.“ (Martin, Olomouc, 3/2019)

„Začala jsem bojkotovat školu, ačkoliv jsem byla dobrá a ze začátku mě to bavilo, nechtěla jsem pokračovat dál. Tehdy jsem myslela, že to nemá cenu. Myslela jsem si, že na mně nikomu nezáleží a že nejsem důležitá. Bylo mi to jedno. Dokonce jsem donesla do školy papír, že končím, ale ředitelka to nepodepsala a oznámila mi, že tu školu prostě dokončím.“ (Kateřina, Olomouc, 2/2019)

Dále pak je nutné si uvědomit, že nejde pouze o finanční ztráty, ukončení studií, nebo existenční krize, užívání drog atakuje na zdravotní stav samotných uživatelů, jak také dokládají následující výpovědi:

„Kamarád je jako slabý na srdce, což jsme nevěděli, a tak každé po půl gramu toho devadesáti procentního koxu se probudil v pět ráno celej spocenej se srdeční arytmii s tím, že jsme mu málem volali záchranku, protože vypadal, že asi umře. Dokonce už se i začal loučit se životem. Samozřejmě jsme dostali strach, že když mu zavoláme záchranku a ono se to provalí z čeho to má, tak to bude hroznej průser, protože jeho rodina je hodně křesťansky založená. Takže jsme to zavrhli a snažil jsem se ho nějak dát do klidu a ten stav zmírnit.“ (Cyril, Olomouc, 11/2018)

„Hlavní byly ty spánkový paralýzy. Já mám takovou teorii, ona totiž ta spánková paralýza je způsobena částí tvého mozku a ta část mozku zároveň ovlivňuje rozšíření tvých zorniček, a svaly, kterými koušeš a když si uvědomíš, tak na kouli máš hrozně velký zorničky a přežvykujes pořád no, a tak asi mozek vyvolává zpětně ty paralýzy, na které já jsem náchylná a tím se to asi umocnilo... No, takže tohle jsem si s tím tak nějak spojila a řekla jsem si dost.“ (Andrea, Olomouc, 12/2018)

„Spousta práce, nulový spánek, povzbuzování ze strany drog. Začal jsem na sobě pozorovat stejné zdravotní problémy, které jsem měl před vyhořením kdysi v rádiu. A to se muselo změnit. Je na mě závislých spousta lidí, nemůžu si dovolit vypnout.“ (Daniel, Olomouc, 3/2019)

Na těchto konkrétních výpovědích vidíme samotné krizové momenty, které eskalovaly až na hranici únosnosti. Tyto zlomové body v životech

respondentů podnítily reflexi vlastní osoby a utvoření pravidel pro kontrolované drogové epizody. Snaha nevyčnít z normativní společnosti a vyrovnat narušené sociální vazby je obraným mechanismem pro zbavení se konceptu „otheringu“, se kterým byli participanti konfrontováni.

3.6. FORMA VYUŽÍVÁNÍ ÚČINKŮ DROG

Forma využívání účinků drog je u každého participanta naprosto jiná a jinak motivovaná. Jednomu drogy přinášejí úlevu při konstantním stresu, jinému drogy slouží jako nástroj pro terapeutický vhled do sebe sama, v neposlední řadě někteří participanti mají drogové epizody stále jako zábavu, kterou jsou schopni a ochotni ovládat. Introspektivní hledisko potvrzuje výpověď Andrei:

„Jakože za tenhle rok to bylo třeba 2x s blokem a s pastelkama, a bylo to pro mě hodně introspektivní. Hele, já si to myslím. Nebo jako myslím, já jsem si uvědomila za tu dobu od toho posledního tripa, že jsem na sebe uvalila nějaké břímě... Nebo jako břímě, ono spousta věcí se ti stane a nabalí se to na tebe a ono to z tebe spadne a ty seš jako zase s čistým štítem. Jo, jako věci, které tě třeba trápí, anebo se na ty věci můžeš podívat z jiného úhlu pohledu.“ (Andrea, Olomouc, 12/2018)

Poté je tu druhý pohled na využívání účinků drog, který sdílí společně Daniel s Martinem:

„No já to mám pořád jako zábavu, ale nevezmu si to, když vím, že jdu do práce, protože to není zábava, je to zodpovědnost. Ta zábava uvolňuje a práce, ta je potřeba aby byla dobrá a né uvolněná.“ (Daniel, Olomouc, 3/2019)

„Všechno je to jen večírek a z večírku se jde do práce, teď už tu práci vidím jako potřebnou, tak to není jen z večírku do večírku. Je potřeba abych v práci pracoval, nebo alespoň vypadal, že pracuju. Pak si můžu večírkovat a odpočívat.“ (Martin, Olomouc, 3/2019)

Čím silnější a častější je participace drogy v životě participanta, tím větší váhu má potřebu využívat koncept sociálního aktérství, jelikož participanti jsou přesvědčení, že mohou svobodně a autonomně jednat, ale samotné jednání ve společnosti je určováno způsoby, jakými byla jejich identita tvořena a přetvářena a hlavním prvkem tvoření jejich dvojí identity je droga samotná.

3.7. SOCIÁLNÍ STRATEGIE

V sociálních strategiích, které vytváří sami participanti na základě krytí svého jednání je nejvíce propojených částí z teorie. Je to velmi homogenní struktura, která v sobě propojuje habitus/setting, sociální aktérství, „othering“ a sociální masky. Kapitoly, které jsem popisovala výše jsou částmi této homogenní struktury a jejich podstatou, která jedince dovede ke krizovým momentům. Na základě těchto momentů přehodnotí své jednání a pojmou sociálně únosnou masku, která není stigmatizována normativitou a drogovými epizodami.

Zvláštností na těchto sociálních strategiích je, že většina participantů si neuvědomuje, že by takovéto sociální strategie a společenské masky vědomě vytvářeli. Bořivoj je však výjimkou, je si plně vědom svého dvojího života a jakou roli aktéra v ní zastává už od brzkých let, co se setkal s prvními drogami. Dokládám výpovědi:

„Nicméně jsem tam měl ten život na druhé koleji, kdy jsem od patnácti chodil pít, pak jsem chodil na ty hudební akce a na ty jsem si vydělával na brigádách abych tam jako mohl být, no a do dneška to tak jako vnímám, že jako to, co mě nutilo jako chodit do té školy a dávalo mi tu energii a dělat notoricky to co mě baví, dostávat dobré známky a tvářit se že je to normální, tak to bylo díky tomu, že jsem si to sbíral z té druhé koleje. Takže všechny ty zážitky a věci, které jsem si zažil tam, tak mi dávali takový to jako no jako takový ten motor jakoby ten smysl se tvářit jako normální člověk. I když mi teda bylo lépe na té stinné koleji než na té světlé.“ (Bořivoj, Olomouc, 2/2019)

V další výpovědi participantka projevila svou únikovou strategii:

„No jde o to abys nemusela na nic myslet a nic jako shánět... Jde o to, že když jseš na tom tripu, tak že ty chvíli žiješ v jiný realitě a podle mě je na prd si v tý jiný realitě, nebo jako v jiný realitě... nebo spíše v tom posunu reality řešit něco normálního reálného. Třeba jako objednat si blbý pivo.“ (Andrea, Olomouc, 12/2018)

Můžeme se také setkat s výpovědí, kdy jasně vidíme, že participanti jasně manipulují okolím, nebo nasazují sociální masky:

„Dám si to i před neznámýma lidmi vím, jak se chovat normálně i na tom. Jsou lidi, kteří to na mě poznají, ale jenom pro to, že ví, co mají hledat“ (David, Olomouc, 3/2019)

„Často lidem říkám, že jsem závislý na drogách, myslí si, že je to sranda. Nejdříve se divně uchechtou a odsunou se, pak se chovám zase normálně, anebo řeknu, že to byl vtip. Zasmějou se, ale už mě nepodezírají.“ (Martin, Olomouc, 3/2019)

Z výpovědí vyplývá, že participanti mají obavu, že by bylo na ně nahlíženo formou deviace, která je ve společnosti vnímána, jako nepřijatelná rovina jednání a díky tomu by byli tito jedinci vytlačeni na okraj společnosti. Participantů se však formou sociálních masek brání zobecní jejich situace, která by byla společností vyhodnocena jako nepřijatelná. Sociální masky, za které se schovávají participantů, jenž byli vystaveni transparentnímu tlaku „otheringu“ ze strany nejbližších významných druhých, vyrovnávají takto svůj sociální statut zpět do normativní roviny.

4. ZÁVĚR

Z výzkumu je patrné, jak je tato problematika velmi obsáhlá a komplikovaná a zasloužila by si rozsáhlejší interdisciplinární explorační. Vzhledem k tomuto zjištění by bylo velmi vhodné v této bakalářské práci pokračovat i na magisterském studiu a rozpracovat tuto problematiku mnohem podrobněji s přesahem do více vědeckých disciplín. Zajímavým rozpracováním Magisterské práce by mohlo být podrobnější zkoumání prolínání dvou životních rovin ve společnosti u participantů, nebo samotné funkce těchto lidí ve společnosti.

Tato problematika má základ nejen v rodinných vztazích, ale také na dalších dvou rovinách, a to habitů a settingu. Tyto roviny utváří osobnost a rozhodování jedince na dvou jimi odlišených rovinách života, kdy participant jedná bez drog a kdy jedná v právě probíhající drogové epizodě, které se ovšem často prolínají. Dalšími faktory pro rozhodnutí užívat drogy kontrolovaně jsou kritické momenty, které ovlivnily a položily základy opuštění od nekontrolovaných drogových epizod a ovlivnily celkové rozhodování jedince, který posléze přehodnotil své zacházení s drogou a stal se kontrolovaným uživatelem.

I přesto, že se participant téměř nikdy nesešli s negativní, nebo neočekávanou reakcí od jedinců, kteří nikdy neprožili drogové epizody, jejich chování odpovídá pudovému jednání, které je například sociální ho, fyzického, nebo finančního rázu. Jde o jednu z hlavních podstat, která ovlivňuje a ze které vychází tvorba sociálních masek s myšlenkou nebýt rozeznáni ve společnosti, a tak být stigmatizováni společností.

Stěžejním bodem při utváření sociálních rolí ve společnosti je transparentní tlak ze strany normativního jednání právních, sociálních, pracovních, či rodinných dogmat, která pokud jsou porušena, jsou vykládána

společností jako deviace a celkově vytváří obavu ze stigmatu a labelingu, která se stává pomyslnou hranicí normativity, kterou participanti nechtějí překročit a nechtějí jimi být zasaženi. Tuto hranici můžeme zjednodušeně popsat jako každodenní problém označení My vs. Oni.

I přes počáteční snahu participantů zakrývat své drogové epizody a své životní postoje v rozhovorech rétorickými strategiemi, které jim umožňují odklánět se od podstatných informací a zahltit výzkumníka nepotřebnými informacemi, se ve výzkumu odkryla podstata jejich jednání ve společnosti.

Bibliografie

- ASHCROFT, B., GRIFFITHS G. & TIFFIN, H. (2013) *Post-colonial studies: the key concepts*. Third edition, Repr. London: Routledge. ISBN 987-0-415-66191-1.
- BAUDELAIRE, Ch. (1999) *Báseň o hašiši*. Praha: Volvox Globator.
- BEAUVOIR, S. (1953) *The second sex*. New York: Knopf.
- BECKER, H. S. (1963) *Outsiders: studies in the sociology of deviance*. New York: Free Press.
- BERNBURG J. G. (2009). Labeling theory. In: Marvin D. Krohn, Alan Lizotte & Gina Penly Hall (eds), *Handbook on Crime and Deviance (187-207)*. Springer Science + Business Media.
- BERTAUX D. – K. M. (1984) *The Life Story Approach: A Continental View*. *Annual Review of Sociology*, Vol. 10.
- BOURDIEU, P. (1998) *Teorie jednání*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-518-3.
- GOFFMAN, E. (1963) *Stigma; notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- GOFFMAN, E. (2018) *Všichni hrajeme divadlo: sebeprezentace v každodenním životě*. 2., uprav., v Portále 1. vyd. Přeložila Milada MCGRATHOVÁ. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1342-0.
- JENSEN, S.Q. (2011). *Othering, identity formation and agency*. *Qualitative Studies*, 2(2): 63-78
- KONOPÁSEK, Z. (1994) *Auto/biografie a sociologie*. Druhá verze. Praha: Institut sociologických studií FSV UK.
- LEMERT, E. (1967). *Human deviance, social problems and social control*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

MILDNEROVÁ, K. (2016) *Masky - Tvorba masek, jejich symbolický, sociální význam a funkce - západní Afrika*. Olomouc: Antropologie umění.

MORÁVEK, J. (2007) *Definování problému v drogové politice: konstrukce nezákonných drog a jejich uživatelů ve vědě expertů* [nepublikovaná disertační práce]. Praha: FSV UK.

POITEVIN, G. (1989) Příspěvek k metodologii a gnozeologii biografického výzkumu, in. Alan, J., *Metodologie výzkumu životních drah*. Praha: Výzkumný ústav sociálního rozvoje a práce, 1989.

ŠVAŘÍČEK, R. & ŠEĐOVÁ, K. a kol. (2007) *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

ZINBERG, N. E. (1984) *Drug, Set and Setting: The Basis for Controlled Intoxicant Use*. New Haven, CT: Yale University Press.

Internetové zdroje

SVOBODA, M. (2007) *Biografická metoda v antropologii*. AntropoWebzin
Citováno 25. března 2019. ISSN 1801-8807 Dostupné z:
<http://www.antropoweb.cz/cs/biograficka-metoda-v-antropologii>

ŠVEC, O. (2012) *Normativita života a společenská normalizace*. Institute of Philosophy of the Czech Academy of Sciences. Tématická studie. Citováno 25. března 2019. Filosofická fakulta UHK. ISSN 1804-6347. Dostupné z:
<http://teorievedy.flu.cas.cz/index.php/tv/article/view/146/147>

Rozhovory

Rozhovor s Andreou, Olomouc

Rozhovor s Bořivojem, Olomouc

Rozhovor s Cyrilem, Olomouc

Rozhovor s Danielem, Olomouc

Rozhovor s Kateřinou, Olomouc

Rozhovor s Martinem, Olomouc